No. 841.

DE TIJD.

NOORD-HOLLANDSCHE COURANT.

Dieu et mon droit.

Deze COURANT verschijnt te AMSTERDAM, Dagelijks, behalve des Zondags. Het abonnement voor 3 maanden is ƒ 5,00; voor de buitensteden ƒ 6,00; franco door het geheele Rijk.
Brieven, Gelden, enz. FRANCO te adresseren aan het Bureau dezer COURANT.

DINGSDAG, 22 JANUARIJ.

AMSTERDAM, 21 Januarij.

NOTA VAN Mr. GROEN VAN PRINSTERER.

(*Vervolg.*)

„IV. De hierboven ontwikkelde beschouwing heeft natuurlijkerwijze het gevolg, dat ik, overgaande tot de *middelen ter wegneming van het bezwaar*, zal moeten aandringen op eene zeer aanmerkelijke wijziging in het stelsel van de bestaande wet. Desniettemin geloof ik dat er, ook buitendien en zonder vooraf de medewerking der Staten-Generaal te behoeven, welligt iets gedaan kan worden, door verbetering der openbare scholen, ter gedeeltelijke wegneming van onchristelijke strekking; en dat er althans, door meerdere vrijheid van bijzonder onderwijs, veel, zeer veel kan worden gedaan, ter wegneming van onbillijke dwang.

„Ik heb mij met de onderscheidene voorslagen der Commissie gereedelijk vereenigd; en, zoo er ook in dit gedeelte van het rapport tusschen mijn gevoelen en dat van drie mijner medeleden een zeer aanmerkelijk verschil blijft bestaan, het is niet omdat ik de gepastheid der middelen betwijfel, maar omdat ik de genoegzaamheid er van ontken. Gaarne leg ik de verklaring af, dat, ook naar mijn inzien, door de vrijstelling der godshuizen en diaconien en vooral door de ampliatie van art. 1 van het besluit van 27 Mei 1830, bij Uwer Majesteits algemeen bekende gezindheid, voor het oogenblik in de bezwaren op eene veel afdoende wijs zou worden voorzien. Maar tevens mag ik niet ontveinzen, dat deze laatstgemelde wijziging, hoogst gewigtig en ik zou bijna zeggen volkomen en genoegzaam als tijdelijk palliatief, daarentegen als duurzame waarborg bijna nietsbeteekenend is. Hieromtrent in ontwikkeling te treden acht ik overbodig, want voorzeker Uwe Majesteit verlangt niet, dat het welbehagen van den Vorst het eenig steunpunt zij voor een der dierbaarste aangelegenheden van het Nederlandsche Volk.

„Aldus ben ik genaderd tot het voorname punt, ten opzigte waarvan ik, in de hoofdzaak van drie leden, en in bijzonderheden ook van de twee overige verschil; namelijk tot de stelling dat, bij verandering der wet, het regt moet worden verleend of erkend om bijzondere scholen op te rigten, behoudens behoorlijke aangifte, genoegzame waarborgen van de bekwaamheid en zedelijkheid der onderwijzers, en geregeld toezigt van het Gouvernement.

„Die bevoegdheid wordt niet als eene gunst verlangd, maar als een *regt*. Zoo dit regt ten aanzien van particulieren twijfelachtig is, zoo het niet dan met uitzondering en beperking afgeleid kan worden uit het ouderlijk gezag, met betrekking tot eene bestaande godsdienstige gezindheid is het ontwijfelbaar en algemeen. Ik mag Uwe Majesteit niet ophouden met de breedvoeriger uiteenzetting van hetgeen ten dien opzigte steeds als de eenvoudige leer van een christelijk staatsregt aangemerkt is. Hetgeen ik hieromtrent bijeen zou kunnen brengen, is, naar mij voorkomt, duidelijk genoeg, om ten dien aanzien met een enkel woord te kunnen volstaan. Het onderwijs is overal en ten allen tijde beschouwd als geplaatst onder den invloed en van den Staat en van de Kerk. De deugdelijkheid der volksschool werd gerekend van den aard en de strekking der godsdienstbegrippen afhankelijk te zijn. Onderwijs en opvoeding werden niet van elkander gescheurd. Er werd geene scheiding ondersteld, veelmin eene scheiding daargesteld tusschen huis, school en kerk. Men was van oordeel dat het kind overal, trapsgewijze voorzeker, maar toch door dezelfde waarheid, voor zijne aardsche en hemelsche bestemming moest worden gevormd. De scholen, bekostigd door den Staat, werden ingerigt naar de belijdenis en onder gedurig toezigt van de heerschende Kerk. De leerstellingen eener eeuw onder wier invloed wij nog zuchten, hebben ook ten deze alles ten onderste boven gekeerd. Na de scheuring tusschen Staat en Kerk, heeft de Staat, wel verre van hetgeen hij te voren in het belang van ééne gezindheid gedaan had, voortaan in het belang der onderscheidene gezindheden te doen, het schoolonderwijs eigendunkelijk ontnomen aan de Kerk, het gemeenschappelijk erf zich toegeeigend, en ten aanzien van het godsdienstig onderrigt, dat ik het dus uitdrukke, den aard der ingredienten en de hoegrootheid der dosis van godsdienst en christendom bepaald, die, zonder iets anders, zonder iets meer, op de school bij gouvernementsbevel toegediend wordt. Acht de Staat zich geroepen tot handhaving, voor alsnog, van deze inbreuk op de regten der Kerk, men geve althans de bevoegdheid terug om, zoo dit soort van onderrigt niet behaagt, zoo deze opleiding zielverdervend wordt geacht, scholen in eigen zin en geest naast de openbare scholen te stellen. Voorts, bij de verscheidenheid van gevoelens die thans in meer dan één kerkgenootschap heerscht, moet deze vrijheid in dier voege aan de gezindheid worden verleend, dat ook leeken daarvan het gebruik mogen hebben, zoodra zij getrouw blijven aan de belijdenis hunner Kerk.

„Doch er is meer. De bevoegdheid, waarop men uit algemeene gronden van billijkheid aanspraak meent te hebben, woodt ook verlangd bepaaldelijk als een *grondwettig* regt. En inderdaad, wanneer men de Grondwet eenvoudig en in de welbekende gemoedsstemming der jaren waarin zij gemaakt is, interpreteert, kan men, behoudens het toezigt dat het openbaar gezag, uit den aard der zaak, ook over particuliere instellingen heeft, uit art. 224 geene andere gevolgtrekking afleiden, dan dat de Staat zorgen moet dat er, naar evenredigheid der behoefte, gelegenheid tot behoorlijk onderrigt zij. Noch in den geest, noch in den letter der Grondwet ligt schijn of schaduw eener noodwendige onderwerping van het bijzonder onderwijs aan het beheer van den Staat. Zeer te regt heeft men zich bovendien ook op art. 188 beroepen; de gewetensvrijheid komt met naauwe beperking van het regt van onderwijs en opvoeding weinig overeen; en de Kerk, wanneer men haar ter goeder trouw en zonder bekrompenheid beschermt, behoort ten minste in de keus van het schoolonderrigt voor de kinderen der gemeente vrijheid te hebben. Ik zou bijna zeggen dat ik dit opzigt door het tegenwoordig geslacht zelfs uit de tijden der onverdraagzaamheid verdraagzaamheid kan worden geleerd; want, ondanks den invloed eener heerschende Kerk, werd in de religie-edicten, waarbij eene godsdienstige gezindheid toegelaten werd, gelijktijdig en als bij noodwendig gevolg de bevoegdheid tot het oprigten van scholen verleend.

„Eindelijk dient men in het oog te houden, dat, bij de tegenwoordige gesteldheid des Vaderlands, tegemoetkoming aan dit verlangen gedurig meer eene dringende noodzakelijkheid is geworden. Het is op den duur onmogelijk in de bezwaren op eene andere wijze te voorzien. Deze onmogelijkheid zal duidelijk worden, zoodra men let op het *weinig afdoende* van het eenige middel, hetwelk buiten de gevraagde vrijstelling in aanmerking komt; *de wijziging der openbare school*, gelijk de Commissie haar aan Uwe Majesteit voorgesteld heeft.

Hier ben ik verpligt aan Uwe Majesteit te verklaren in welken geest ik dit voorstel, gelijk het daar ligt, heb ondersteund, Na hetgeen mij, vooral ook in onze discussie, gebleken is omtrent de moeijelijkheid, om niet te zeggen onmogelijkheid, eener vereeniging der gezindheden hier te lande op een in mijn oog waarlijk christelijken grond, zou ik gaarne aan Uwe Majesteit het beginsel eener *splitsing* ook der openbare scholen aangeraden hebben; en, wel verre van te deelen in het gevoelen, dat volgens de Grondwet de gansche Natie, tegen wil en dank, ter gelijke bescherming, zoo het heet, der straks allen gelijkelijk daartegen protesterende gezindheden, op een en hetzelfde soort van gemengde scholen behoort gedreven te worden, zou ik de splitsing als niet minder grondwettig, ja als grondwettiger zelfs dan het thans aangenomen rigtsnoer beschouwen. Ook dunkt mij dat in die algemeene vereeniging, hoe ook gewijzigd, de blijvende aanleiding ligt tot velerlei moeijelijkheden, die, bij toenemenden ijver en naijver der gezindheden, veel sterker dan tot dusver zullen worden gevoeld. Maar, gelijk ik den wensch koester, dat er eenmaal een middel moge gevonden worden, om den overgang der gemengde in niet-gemengde scholen op geleidelijke wijs te bewerken, zoo ben ik overtuigd, dat het zeer onraadzaam is eene plotselinge verandering te beproeven van hetgeen door zeer velen, ook thans nog, als de meest lofwaardige hoofdtrek van het schoolwezen aangemerkt wordt. — Ik heb toegegeven ook nog op een ander punt: ik zou namelijk, ook bij het in stand houden der gemengde school, *afzonderlijk onderrigt* voor Protestanten en Roomsch-Katholijken begeerd hebben in de vakken waarop de invloed van onderscheidene geloofs-begrippen zich bijna onvermijdelijk openbaart, en ik had mij gevleid, dat, ten gevolge eener schikking van zoodanigen aard, niet slechts aan gemoedelijke ouders schadeloosstelling voor hetgeen men bij het gezamenlijk onderrigt mist, maar tevens aan brave en kundige onderwijzers een meer onbekrompen bestaan en aan de Kerk een meer wezenlijke, regelmatige en practische invloed op de school had kunnen worden verleend; doch ik moet, na de beraadslaging ook hieromtrent gehouden, erkennen, dat de verwezenlijking van dit denkbeeld, voorzeker met groote moeijelijkheden gepaard, welligt niet beantwoorden zou aan hetgeen men, na een bloot bespiegelend onderzoek, zou hebben verwacht. Ik heb mij dus, bij gebrek aan veiliger uitweg, het eenvoudiger denkbeeld laten gevallen, waardoor de gemengde school, met eenigen waarborg voor de Roomsch-Katholijken, met eenig uitzigt op een meer geregeld leerstellig onderwijs van wege de Kerk, overigens nagenoeg blijft hetgeen zij was. Ik beschouw haar dus als een, provisioneel althans, *noodzakelijk kwaad*; en even daarom mag ik aan Uwe Majesteit, terwijl ik mede tot handhaving adviseer, de gevolgen niet verbloemen, welke, naar mijn inzien, van de voortduring van dit kwaad onafscheidelijk zijn. Ik mag dit te minder, vermits uit de aanwijzing hiervan de onmisbaarheid eener meer doeltreffende tegemoetkoming blijkt. Aangenomen zelfs dat de openbare scholen van nu af aan op de aan Protestanten en Roomsch-Katholijken gemeenschappelijke geloofswaarheid wierden gevestigd, ook dan nog zou dergelijke school geheel onvoldoende voor diegenen zijn, door wie op het behoud van het karakteristieke hunner gezindheid zeer hooge prijs wordt gesteld. Maar ik mag vragen: hoe zal in den geest van het schoolwezen dergelijke verandering te weeg worden gebragt? Hoe zal het godsdienstig onderrigt, waar het tot dusver een onchristelijk was, eensklaps een christelijk worden, in dien zin waarin het op de meeste plaatsen door het toongevend en invloedhebbend deel der bevolking voor geestdrijverij uitgekreten wordt? Zullen de onderwijzers tot eene christelijke denk- en leerwijs bij Koninklijk besluit worden verpligt? Zal er een gebod uitgaan, dat de evangelische strekking op alle openbare scholen ingevoerd wordt? Of, zoo men aldus in eene reeks van ongerijmdheden vervalt, is men dan niet gedwongen te erkennen dat, bij het voortduren derzelfde aanleiding tot bezwaren, het ophouden der moeijelijkheden, zonder vrijwillig zelfbedrog, niet kan worden ondersteld? De Roomsche geestelijkheid keurt de gemengde school af. Onder de afgescheidenen zal er naauwelijks iemand zijn die er zich mede vereenigen kan. Naar mate het misnoegen door wederzijdsch wantrouwen menigvuldiger wordt, zal de onbestaanbaarheid der vereeniging door velen, ook die er vroeger voorstanders van waren, worden erkend. Ook verberg ik aan Uwe Majesteit niet, dat de Protestanten welke over de onchristelijke rigting van het onderwijs hebben geklaagd, indien de Commissie geen andere vrucht dan eene geringe en zeer twijfelachtige verbetering van het openbaar onderwijs heeft, zich, wel verre van bevredigd te worden, niet weinig verongelijkt zullen achten, vooreerst door de zeer merkbare vermeerdering van invloed der Roomsch-Katholijken; ten andere doordien (hetgeen nog voor weinige jaren door menigeen als eene onmogelijkheid, als eene ergernis in een christelijk land aangemerkt werd) de Bijbel, uit den aard der zaak, van de meeste scholen zal worden geweerd. De dagelijksche bijbellezing en het leerstellig onderrigt zal, zegt men, de taak eener ijverige Protestantsche geestelijkheid zijn. Ik wil niet onderzoeken in hoever de ijver die betoond is een waarborg geeft voor den ijver die zal worden betoond; doch ik laat aan Uwer Majesteits beslissing, of de bepaling omtrent het leerstellig onderrigt door of van wege de leeraars, geruststellend is voor de leden eener Kerk, die aan elk leerstellig onderrigt, zelfs aan hetgeen volgens haar eigen belijdenis anti-christelijk is, met eene verdraagzaamheid die geene perken meer kent, het zegel althans van stilzwijgende goedkeuring heeft gehecht.

De tijd die mij vergund wordt is te kort, de tijd dien ik van Uwe Majesteit verg te kostbaar, dan dat ik treden zou in eenigzing naauwkeurige bestrijding van het zeer uitvoerig betoog, waarmede in het algemeen rapport het gevoelen van drie leden *tegen de vrije oprigting van bijzondere scholen*, aangedrongen wordt. Ik veroorloof mij evenwel in het algemeen, en met bescheidenheid, te zeggen, dat ook hier plaats gehad heeft wat, na langdurige discussien, als men over en weder zich niet heeft overtuigd, gemeenlijk, en ik zou bijna zeggen noodwendig, ook kortheidshalve, gebeurt, dat namelijk een aantal assertien, opzettelijk wedersproken en, naar mijn inzien, wederlegd, op nieuw, zonder eenig acht op de daartegen ingebragte bedenkingen te slaan, eenvoudig als bewezen zijn aangenomen en ter neder gesteld. Ten voorbeelde moge strekken het beweren, dat men thans in Duitschland, over het algemeen eene overhelling naar het systema van gemengde scholen bespeurt. Het zou welligt niet moeijelijk zijn tegen het gevoelen der Standen van de provincie *Pruissen* en zelfs tegen dat van den raad van het stedeke *Kaiserslautern*, waarmede deze opmerking in de memorie wordt gestaafd, een aantal autoriteiten, bepaaldelijk uit den geheelen omvang der *Pruissische monarchie*, over te stellen. Doch ondoenlijk is het, in dergelijke bijzonderheden, die een lijvig boekdeel zouden vereischen, mij te verdiepen; en het is meer ter zake onder de aandacht van Uwe Majesteit te brengen, dat het *eerste* deel van meergemeld zesledig betoog, waarbij men het *onnoodige* van eigene scholen ter tegemoetkoming aan de bezwaren beweert, door het hierboven gezegde ten eenen male vervalt.

Ik althans zou het beweren slechts in *één* geval, tot op zekere hoogte, aannemelijk achten; te weten: als men de aanvrage tot eigene scholen restrictief in dien zin interpreteert, waarin zij door twee leden der Commissie aangedrongen wordt, en waarbij de bevoegdheid enkel aan kerkgenootschappen of kerkelijke gemeenten zou vergund worden. De noodzakelijkheid van zoodanig privilegie, de wenschelijkheid van dergelijk tractaat met de kerkelijke magt is mij niet gebleken, vooral niet bij de overweging der tegenwoordige gesteldheid van Staat en Kerk. Ik wensch een algemeen regt, waarvan ook door de Kerk gebruik kan worden gemaakt; en het is met betrekking tot dien wensch, dat ik meen te kunnen zeggen: wel verre dat de vrijheid tot oprigting van eigen of bijzondere scholen onnoodig zou zijn, ben ik overtuigd, dat zoo er niet ruimschoots tot oprigting van die scholen vrijheid wordt verleend, niet één enkel der klagenden tevreden zal worden gesteld; en de vermeerdering van het misnoegen zal in evenredigheid met de grootte der teleurstelling zijn.

«Het *tweede* argument, dat er, behoudens autorisatie, die toch ook geweigerd kan worden, reeds vrijheid bestaat, ben ik niet in de mogelijkheid te wederleggen, vermits dit door mij, ik erken het, niet is begrepen geworden en ik mij tot dusver geen denkbeeld heb kunnen vormen eener vrijheid die met zoodanige autorisatie vereenigbaar is. Behoudens autorisatie vrijheid te hebben, is, dunkt mij, het voorregt ook van den slaaf.

«Het *derde* punt, de onbillijkheid ten aanzien der Roomsch-Katholijken, die te gelijk de kosten zouden helpen dragen voor eene openbare en voor eene bijzondere school, kan alleen de leeken betreffen, welke gerekend worden, zonder in de inzigten der geestelijkheid te deelen, onder haar invloed, en zelfs eenigermate onder haar bevelen te staan. Ten hunnen aanzien neem ik de vrijheid te bemerken, dat het zorgen voor personen van dien stempel eene moeijelijke, eene zeer netelige zaak is voor een gouvernement; en over 't algemeen zou ik

achten dat, zoo de gelijktijdige bijdrage eene onbillijkheid is, het aan den Katholijk die tegen de openbare school ingenomen is, nog veel harder zou vallen die school te ondersteunen zonder gelegenheid tot beter onderwijs te hebben.

»De *vierde* redenering vestigt het oog Uwer Majesteit op het groote aantal dergenen, door wie de instandhouding van het tegenwoordig stelsel wordt begeerd. Hieronder, zegt men, behooren zeer vele Roomsch-Katholijken worden geteld. Ik wil niet te veel aan de omstandigheid hechten, dat hun verlangen dus met de plegtige aanvrage der geestelijkheid in zonderlinge tegenspraak is. Zoodanig contrast moge niet waarschijnlijk, het kan echter zeer wezenlijk zijn; en het is van belang dat op deze verdeeldheid der opinie, bij de beoordeeling der aanvrage, worde gelet. Doch ik voeg er deze voorwaarden bij: mits men geen steun zoeke bij de Roomsch Katholijken in naam, die tegenover de geestelijkheid stellig ongelijk hebben; — mits men de geestelijkheid niet tegenwerke, wanneer zij, zonder overtreding van de wetten van den Staat, handelt, volgens de leer en den eisch van haar Kerk; — mits men in gedachtenis houde, dat ook de besluiten van 1825, als meesterlijke gewrochten van staatsbeleid, door zeer velen, ook Roomsch-Katholijken, toegejuicht, zoo niet uitgelokt zijn; — mits men niet vergete, dat daaraan ruimschoots lof toegezwaaid is door dat gedeelte der bevolking, hetwelk op den naam van het verlichtste deel der natie een soort van verkregen regt vermeent te hebben.

»Men beroept zich tevens op het gevoelen van genoegzaam alle de Protestanten. Genoegzaam allen? Uwe Majesteit die de denkwijs der afgescheidenen en het verschil der begrippen in het hervormd kerkgenootschap kent, zal omtrent de juistheid dezer spreekmanier, met reden van wetenschap, het oordeel kunnen vellen; mij is zij, ik erken het, wat te sterk. Doch ik hecht er niet aan; vermits ik dan ligtelijk schijnen zou vergeten te hebben, dat, zoodra er quaestie is van regt, de zaak niet naar gelang van de wenschen eener numerike meerderheid uitgemaakt wordt. Wij vragen opheffing van dwang. Men toone ons de onregtmatigheid dezer klagt; maar het doet niets hoegenaamd af te zeggen: »Wij, en we zijn honderd tegen één, begeeren die opheffing niet, omdat wij er geen letsel, omdat wij er voordeel van hebben." Dan juist komt de verhevene roeping van den Koning te pas, die het regt van één tegen de willekeur van honderd beschermt.

»Dat Uwe Majesteit deze roeping kent, heeft Hoogstdezelve reeds (ik zou mij verwijten er bij deze gelegenheid geheel van gezwegen te hebben) in een treffend voorbeeld getoond. Op zeer weinige uitzondering na, heeft, jaren lang, niemand de opheffing der maatregelen tegen het onaanzienlijk, verachte hoopje der separatisten begeerd; deze bedenking is voor Uwe Majesteit geen reden geweest om hun de uitoefening der gewetensvrijheid te ontzeggen. Moest er in dergelijk geval naar het goeddunken der meerderheid worden gevraagd, dan zou elke verdrukking worden gewettigd; want er is geene verdrukking denkbaar, wanneer eene overgroote numerieke meerderheid er zich tegen verzet.

„Gewigtig bovenal is het *vijfde* punt hetwelk tegen de verlangde vrijheid aangevoerd wordt: verderfelijk is zij voor het schoolwezen, verderfelijk voor den Staat.

»Het zij mij vergund met betrekking tot hetgeen hier bijgebragt is, in bedenking te geven, of er van den lof van het schoolwezen, in zooverre die op de toejuiching der vreemdelingen berust, niet het een en ander af te dingen valt. Ik meen opgemerkt te hebben dat de goedkeuring dergenen op wier oordeel het meest prijs kan worden gesteld, althans in de laatste jaren, gepaard is geweest met zeer ernstige teregtwijzing juist omtrent de vereeniging der gezindheden door een godsdienstig onderrigt zonder waarheid en zonder kracht. En wat de goede resultaten betreft, welke het tegenwoordig systema geacht wordt op den zedelijken toestand der natie gehad te hebben, Uwe Majesteit gelieve eene *enquête* omtrent den toestand van de mindere volksklasse en ook van den burgerstand te gelasten, vooral in de groote steden waar het lager onderwijs bloeit; Zij late zich de statistieke opgaven voorleggen der misdrijven in de laatste twintig jaren gepleegd; en er zal hierin, veelmeer dan in de lofredenen en tegenwoordige klaag-adressen van schoolopzieners en schoolcommissien, een juiste maatstaf ter beoordeeling dezer, zoo het heet, gunstige uitkomsten zijn.

„Overigens moet ik ook hier weder betuigen (want bij het herhalen der aanklagt moet ook de ontkentenis worden herhaald) dat ik de *liberté illimitée* niet wensch, van wier treurige werking in Belgie men ons zoo menig tafereel met de donkere verwen van een doortrekkend vreemdeling of van een teleurgestelden en anti-katholijken *Ducpétiaux* afgemaald heeft. Ik verlang te waarderen en te behouden al wat in ons schoolwezen (en dit is veel, ook naar mijn inzien) voortreffelijk is. Ik geloof niet dat het door meerdere vrijheid van onderwijs verloren behoeft te gaan; voorzeker niet, zoo er veerkracht is bij de bevolking, en waar kan er goeds worden behouden, waar die veerkracht niet is? Doch ik voeg er onbewimpeld bij, indien dit schoolwezen niet behouden kan worden dan ten koste eener niet in naam, maar inderdaad christelijke opleiding van de jeugd, dan zou ik, al mogt het ook, in elk ander opzigt, de volmaaktheid zelve hebben bereikt, de vernietiging wenschen van een stelsel, hetwelk, bij veelvuldige aanspraak op hoogen lof, echter een beginsel in zich bevat, waardoor ook hetgeen anders het meest zegenrijk is, in vloek wordt verkeerd.

„Ik heb nog niets gezegd van het meest teedere, meest gewigtige punt. De vrijheid zou, naar men zegt, verderfelijk zijn ook voor de eendragt in den Staat. Men heeft hier Uwe Majesteit gewezen op den onvermijdelijken invloed van den Pauselijken Stoel, en Uwe Majesteit is, geloof ik, zonder nadere verzekering, overtuigd dat de vermeerdering van dien invloed ook niet onder mijne wenschen behoort. Ik verzoek geen begunstiging der Katholijken, die zelfs in hun eigen belang niet wenschelijk is; want ik ben overtuigd dat in deze ook thans nog bij uitnemendheid zoo niet christelijke, toch protestantsche gewesten, elke poging daartoe gevaarlijk is voor de rust van den Staat en voor de vastheid van den Nederlandschen troon; doch ik mag niet, bij de gelijkheid welke door de Grondwet ingevoerd is, als begunstiging der Roomsch-Katholijken beschouwen, wat ik voor de Protestanten als een regt dat mij onbetwistbaar voorkomt, verlang. Ik wensch dat de belijdenis, voor welke Uwer Majesteits vaderen, omdat zij het leven der ziel voor hen was, hun aardsche leven veil gehad hebben, met denzelfden ijver, al is het ook met inachtneming der veranderde omstandigheden, door Uwe Majesteit worde beschermd; maar die leer behoeft ook geen vreemd van geweld of onregt voor haar triumf; en zoo men de aanmatigingen vreest der geestelijkheid, dan is, naar mijn inzien, de gave toekenning van elken billijken eisch het beste middel om aan ieder onbillijk verlangen met kracht en goed gevolg weêrstand te bieden. Ik wensch, dat het geloof, door hetwelk Nederland groot en gelukkig geweest is, op nieuw, in meer algemeenen zin, het Nederlandsche volksgeloof zij; doch ik ben, ook ten aanzien van het schoolwezen, veel minder voor den invloed van Rome beducht, dan voor de werking van een dorre protestantsche leer, welke, ja het Evangelie verkondigt, doch er op meer dan ééne wijze het kenmerk eener blijde boodschap aan ontneemt, en thans, na zich van het onderwijs meester te hebben gemaakt, eene in de kinderjaren aan elk geloof onverschillig gewordene bevolking tot een slagtoffer van ongeloof of bijgeloof bereidt. — Dat de toekomst donker is, wie zal het ontkennen, wien zal het be vreemden? Wie zou onderstellen dat het anders zou kunnen zijn, nadat men, met onbezonnen en heiligschennende hand, niet slechts het aloude staatsgebouw omvergehaald, maar, hetgeen meer zegt, de beginsels waarop elk staatsgebouw behoort te rusten miskend en de wanbegrippen toegepast heeft, waarmede noch regelmatige ontwikkeling der Natie, noch onbelemmerd uitoefenen van een wezenlijk en regtmatig gezag mogelijk is. Doch zoo het dierbaar Vaderland de gevolgen nog ondervindt van den revolutionairen toestand, die, onder menigvuldige wisseling van gedaante, tot op den huidigen dag voortgeduurd heeft, het redmiddel ligt niet in halve maatregelen, in gebrekkige wijziging zonder eenheid van leiddraad en doel; het ligt evenmin in onvoorzigtige doordrijving van het een of ander veelbelovend plan. Het ligt, althans grootendeels, in het herstel van de regten, wier aanwezen tot de eerste voorwaarden behoort eener welgeordende maatschappij. Zoodanig is, ten aanzien van onderwijs en opvoeding, tegenover den Staat het regt van de Kerk. Langer dit regt te willen miskennen, zou inderdaad, van de zijde onzer tegenpartij, al te groote hardnekkigheid zijn. Dit toch kan zij niet betwisten, dat de poging om tusschen wetenschappelijk en godsdienstig onderrigt eene klove te stellen, maar veler oordeel ten eenen male mislukt is; en zoo het voortzetten dier proefneming, trots die ervaring, aan sommigen gevalt, de gedwongene deelneming hieraan kan niet langer worden gevergd.

„Ik mag te dezer gelegenheid niet met stilzwijgen voorbijgaan hetgeen men als een axioma onzer staatkunde schijnt te willen stellen: „de eenheid van het onderwijs is de eenheid van den Staat." Ik behoef Uwe Majesteit niet uiteen te zetten, dat dit gezegde, in verband met den niet altijd welbegrepen regel: „salus publica suprema lex," ons in gevolgtrekkingen ten aanzien van het bijzonder onderwijs, al zeer ver van onzen wensch, en ik mag er bijvoegen van Uwer Majesteits bedoeling, zou kunnen brengen. Ik bepaal mij liever met de verklaring af te leggen, dat ik insgelijks deze eenheid nuttig en wenschelijk acht, indien men er eene natuurlijke en vrijwillige eenheid door verstaat. Waar zij kunstmatig is en gedwongen, strekt zij veeleer ter ontbinding van hetgeen men bijeenhouden wil. Eenheid is geen eensgezindheid, en scheiding kan dikwerf beter dan zamenvoeging het middel eener toekomstige vereeniging zijn. Of zouden wij reeds (dat ik dit voorbeeld gebruike) vergeten hebben, dat ook in eenheid van administratie voor menigeen de eenheid lag van den Staat, tot dat de ondervinding deed inzien, maar te laat, dat men door administrative scheiding het doel beter zou hebben bereikt? Eenheid van geloof, eenheid van taal, eenheid van opvoeding, wie zal niet de wenschelijkheid dezer bestanddeelen eener volkomen nationale eendragt, gereedelijk erkennen; maar dergelijke eenheid, waar zij uit den aard der zaak botsing te weeg brengen moet, daar te willen stellen, is een gevaarlijk en teleurstellend werk. Ongelukkig de staatsman en wetgever die zich geroepen waant tot invoering of instandhouding van dusdanigen dwang. De volken worden niet naar het goedvinden der overheid gefatsoeneerd.

Hebben wij in ons nummer van Vrijdag jl. den vroegtijdigen dood van Mgr. J. van Breugel vermeld; heden hebben wij een nieuw verlies te betreuren: dat van een onzer verdienstelijkste geleerden. Het heeft God behaagd in den nog jeugdigen leeftijd van 41 jaren tot zich te roepen den Zeer Eerwaardigen Hooggeleerden heer M. Verhoeven, R. K. P. Protonotarius Apostoliek en professor aan de katholijke universiteit van Leuven. Na te Rome in de godgeleerdheid en vooral in het Romeinsch en kanoniek regt grondige wetenschap te hebben opgedaan, werd hem eene schoone loopbaan in de diplomatie van den H. Stoel aangeboden, die echter voor hem niets aanlokkelijks had, dewijl hij zich liever geheel aan de wetenschap bleef wijden. Hij werd bij het oprigten der Belgische katholijke universiteit professor in het kanoniek regt, en bekleedde dezen leerstoel tot eer der universiteit, waarvan hij een warme voorstander en een der sieraden was. Zijn wetenschappelijke arbeid is bekend; sommige vruchten zijner geleerde pen zijn niet slechts in Belgie, maar ook in Duitschland, Frankrijk en Italie klassiek geworden. Maar wat minder bekend werd is de veelvuldige arbeid, die de onvermoeid werkzame professor buiten zijne wetenschappelijke betrekking tot heil der Kerk ondernam, en waardoor hij een grooter invloed uitoefende tot verbetering in verschillende gewigtige aangelegenheden. Hij was een ware priester, een trouwe zoon der Kerk en ijveraar voor hare regten, en bezat eene soliditeit van wetenschap, eene vastheid van karakter met eene beminnelijkheid in den omgang, die hem het vertrouwen won van de hoogste kerkelijke overheden zoowel als de ongeveinsde achting en toegenegenheid van zijne collega's en leerlingen. In den bloei van zijne jaren stierf hij gelijk hij had geleefd, opgeruimd en berustend in den wil van God, ten voorbeeld strekkende van allen, die zijn sterfbed omgaven. Zijne gedachtenis zal in zegening blijven, en zijne ziel ruste in vrede bij God, die hem zoo vroegtijdig aan zijne talrijke vrienden en aan zijne nutte werkzaamheden heeft ontrukt, omdat hij, wij vertrouwen 't vastelijk, rijp was voor een ander leven, waar God de zijnen verheerlijkt in eeuwigheid.

In ons N°. van Donderdag zijn met daarbij gevoegde goedkeuring overgenomen uit den *Nederlander* eenige aanmerkingen, waarbij eene advertentie, door Jhr. R. L. van Andringa de Kempenaer in het *Handelsblad* geplaatst, hoogelijk werd afgekeurd en gelaakt. Die overname heeft aanleiding gegeven aan den schrijver der advertentie, om zich in persoon bij ons te vervoegen ten einde ons ter zijner regtvaardiging eenige ophelderingen te geven. Het resultaat daarvan is, dat ons uit overgelegde bewijzen overtuigend is gebleken, dat Jhr. R. L. van Andringa de Kempenaer niet het doel heeft gehad om eenigen smet te werpen op de asch van wijlen Willem II, en om regt te geven aan wie regt toekomt, achten wij ons verpligt dit resultaat onzer bevinding openbaar te maken, zonder daarom te willen worden geächt in eenigen deele zijne gepubliceerde advertentie goed te keuren.

Wij lezen in de *Limburger* het volgende:

»Wij hebben bedaard nagedacht om de redenen te vinden, welke tot de vorming van het in omloop gebragte sprookje eens afstands van Maastricht en Limburg aan Belgie aanleiding hebben gegeven. In den aanvang schreven wij hetzelve blootelijk toe aan eenige zonder nadenken neergeworpen gezegden van dezen of genen, welke gretig opgebeurd en verspreid waren en daarbij, zoo als altijd in diergelijke gevallen, aanmerkelijk in omvang en beteekenis hadden aangenomen. De hardnekkigheid echter, waarmede men schijnt voort te gaan hetzelve in leven te houden, de moeite welke men zich geeft om het te verspreiden en zelfs in Noord-Nederlandsche dagbladen met commentarien te doen opnemen, heeft ons op de gedachten gebragt of welligt niet een zeker plan, een bepaald doel daarin te vinden was, en wij worden in deze onze veronderstelling bevestigd door de aanmerking, welke wij in ons nummer van 11 Januarij uit drie Hollandsche bladen overnamen, en luidende als volgt:

»Een der Limburgsche dagbladen zegt, dat, op welke »wijze ook, een vreedzaam einde gemaakt moet worden »aan de onaangenaamheden, waaraan de Hollanders in »dat Hertogdom, zoowel wegens hunne nationaliteit als »uit hoofde der geloofsbelijdenis van de meerderheid »hunner landgenooten dagelijks zijn blootgesteld."

»Het Limburgsche blad waaruit die woorden zijn overgenomen, is het eenigste van zijne kleur in ons hertogdom, het is de tolk der oude behoudspartij, die Limburg tot heden als een wingewest tracht te exploiteren, de tolk van het ultra-protestantisme, en het is juist dat dagblad hetwelk het eerst dat sprookje heeft voor den dag gebragt en er telkens op terug komt. — Zoude men soms niet daarin een nieuwe taktiek moeten zoeken door het ultra-protestantisme aangewend, om zoo mogelijk de teugels der overheersching in handen te behouden? Zoude men niet welligt daarin eene poging zoeken moeten, om de Hollandsche Katholijken schrik aan te jagen, door hen te bedreigen met het verlies van een magtigen bondgenoot, het katholijke Limburg, en hen op deze wijze te trachten meer gedwee te maken, en hen het stilzwijgen op te leggen in hunne zoo wettige reclames om gelijke vrijheid, en gelijke regten hen zoo plegtig bij de Grondwet verzekerd? Moet men in die regels niet eene poging zien om eene verwijdering tusschen Limburg en de overige provincien tot stand te brengen, en de laatste de ooren te doen sluiten voor onze billijke bezwaren, wanneer een zoogenaamd Limburgsch blad zelf de Limburgers uitschildert als de Hollanders alleen om hunne nationaliteit allerlei onaangenaamheden berokkenende?

»Neen, de Hollanders worden in Limburg niet gehaat om hunne nationaliteit; neen, den Hollanders worden individueel in Limburg geene onaangenaamheid aangedaan; de daadzaken bestaan om de waarheid daarvan te betoogen. — Indien dit toch waarheid behelst, van waar komt het dan dat zoo vele Hollandsche familien, wier aantal jaarlijks aangroeit, zich uit eigene beweging in Limburg komen vestigen en er blijven wonen om van hunne inkomsten te leven? Indien zij hier zoo slecht ontvangen en behandeld werden, dan zeker zouden zij niet hier verblijven, maar spoedig naar Holland terugkeeren om in vrede te kunnen leven.

»Limburg is niet Hollandsch gezind, niet uit haat of afkeer tegen de Hollandsche nationaliteit, maar omdat het bestuur tot heden ons stiefmoederlijk, ja schier als een wingewest behandelde; deze daadzaak is door de Limburgsche afgevaardigden, waaronder zelf een lid die geboren Hollander is, openlijk in de Staten-Generaal verkondigd geworden. — Limburg is tegen deszelfs wil in Holland ingelijfd, nadat het ruim acht jaren onder de vrijgevige Belgische wetgeving had geleefd, en zeer zeker die scheiding deed velen leed, te meer daar de Nederlandsche wetgeving zeer veel van de Belgische verschilde.

»Doch thans na eene vereeniging van ruim tien jaren, thans nu eene nieuwe vrijzinnige grondwet is tot stand gekomen, thans nu onder de leiding van een liberaal ministerie de gegronde hoop bestaat die grondwet wer-

kelijk in vrijzinnigen geest te zien in werking komen, thans nu het vooruitzigt bestaat de zoo openlijk erkende hoofdvrijheden van Godsdienst, vereeniging en onderwijs, vooral voor Limburg zoo dierbaar, weldra niet in theorie, maar ook in praktijk tot stand te zien komen, nu men mag verwachten dat spaarzaamheid en vereenvoudiging in het staatshuishouden allengskens tot vermindering van lasten voeren zullen, is het geenszins de begeerte van Limburg eene nieuwe verandering in zijn staatkundig bestaan te ondergaan en alzoo op nieuw een' anderen weg te moeten intreden. Limburg vraagt niet eeuwig om verandering, het vraagt alleen gelijk regt als elk ander landskind. Het vraagt slechts, dat men ophoude een heirleger van Hollandsche ambtenaren tot zelfs voor de geringste bedieningen naar hier te zenden, even als of zijne zonen voor niets geschikt waren of geen vertrouwen verdienden. Het vraagt billijkheid en regt, en wil alsdan slechts rustig en vreedzaam onder de bescherming der wet leven; en hij, de infame pamphletschrijver, die als een tweede Libry-Bagnano, zelf vreemdeling en uit zijn land gevlugt, hier eene gansche bevolking als in het aangezigt spuwt, en door het ter neder schrijven van regels als die, welke door ons hierboven aangehaald zijn, haat en verwijdering tusschen Limburg en de overige Nederlandsche provincien tracht tot stand te brengen, maakt zich, daardoor de algemeene verachting overwaardig."

De Javasche berigten, gisteren per O. I. mail aangebragt bevatten weinig belangrijks. Het voornaamste deelen wij morgen mede.

Aan den Hooggel. heer A. A. Sebastian, emeritus hoogleeraar bij de geneeskundige faculteit aan de hoogeschool te Groningen, is een pensioen verleend ten laste van den Staat, ten bedrage van *f* 1277 's jaars.

Onlangs begaven zich te Haaren, in Oost-Vriesland, 25 gehuwde en ongehuwde personen op het ijs van de Eems, om schaatsen te rijden. Naauwelijks waren zij in het midden, of 3 hunner zakten met een stuk ijs, dat zich van het overige losscheurde, in de diepte neder. Op hun noodgeschrei, snelden de anderen toe, om hen te redden, maar ook zij werden een prooi der golven. Met eene visscherboot haalde men met veel moeite de drenkelingen aan wal, doch te vergeefs bepoefde men, hen door geneeskundige hulp in het leven terug te roepen; allen waren zij reeds overleden.

MAASTRICHT, 18 Jan. Sedert eenige dagen is alhier het gerucht in omloop dat onderscheidene katholijke geestelijken door de militairen onzer vesting zijn uitgejouwd, nageloopen en zelfs mishandeld geworden. Wij zijn door de katholijke geestelijken uitgenoodigd om dit gerucht tegen te spreken, en namens hen te verklaren: dat het niets anders is dan een logen, die welligt door een of ander verkeerd-gezinde is opgeraapt. (*Limburger.*)

Het *Journal du Limbourg* deze geruchten insgelijks logenstraffende, vraagt: »Zou het waar zijn, dat er heden gevonden worden, die langs zulke wegen onlusten trachten uit te lokken?"

BUITENLANDSCHE BERIGTEN.

FRANKRIJK.

PARIJS, 19 Jan. In de zitting der Wetgevende Vergadering van gisteren hebben Cremieux en Thiers het woord gevoerd over de onderwijswet. Cremieux heeft niet nagelaten alle afgesleten argumenten, door zijne medeleden der Montagne reeds lang gebezigd, op nieuw op te disschen. De omwenteling van 1793 was ook zijn stokpaardje, even als dat der geheele Bergpartij; dat tijdperk, rampzaliger gedachtenis! wenscht hij met al deszelfs gevolgen in onzen tijd hersteld te zien. En zoo vast was zijn geloof aan de voortreffelijkheid van dat tijdsgewricht, dat hij niet ophield er den lof van uit te bazuinen, ofschoon hij werd in de reden gevallen met de vraag, of hij dan ook de gruwelen goedkeurde, die dat tijdperk gekenschetst hebben. De redevoering van Thiers, ofschoon belangrijker dan die van den vorigen spreker, bevatte evenwel niets dan eene bloote uiteenzetting van de strekking der wet, waarvan Thiers de voordeelen en de noodzakelijkheid aantoonde.

In de zitting van heden heeft de minister Parrieu in zeer bevredigenden zin gesproken en den wensch der regering geuit dat de wet op het onderwijs, zoo als zij daar lag, mogt worden aangenomen, vermits — gelijk hij door eene uitvoerige beschouwing poogde te bewijzen — geen enkel groot beginsel daarbij ten voordeele van eenig ander werd opgeofferd. Tegenover eene door twijfel geschokte maatschappij, zeide hij, is het noodig, dat een zedelijk en godsdienstig onderwijs hersteld worde.

Lagarde en Coquerel spreken tegen de wet. Eerstgenoemde vreesde later bij de toepassing groote moeijelijkheden. Laatstgemelde meende dat de ware geest van vrede en vrijheid niet in de wet opgesloten lag.

Alvorens uiteen te gaan besloot de vergadering met 445 tegen 187 stemmen tot eene tweede lezing van het ontwerp.

— De redevoering door de Montalembert over de onderwijswet is natuurlijk door de dagbladen zeer verschillend beoordeeld. Sommigen, waaronder de *Union*, meenen, dat die veelbegaafde spreker bij die gelegenheid niet zoo geschitterd heeft als men van hem gewend is. Men had niet verwacht dat hij aan het ontwerp eene onbeperkte goedkeuring zou hebben verleend. Desniettemin prijst de *Union* de wijze waarop spreker aan het socialisme het masker ontrukt, en waarop hij het universiteits onderwijs gelaakt heeft. Het blad zegt voorts, dat de indruk, dien hij te weeg bragt, zeer groot was, zoodat hij door de toejuichingen der regterzijde herhaaldelijk genoodzaakt werd zijne rede te staken. De *Constitutionnel* zegt, dat Montalembert door zijne redevoering de daad van een goed burger heeft verrigt, door namelijk te bewijzen, dat de wet, aan welke men verweet, dat zij niet alles zeide wat zij verlangde, eene welgemeende daad van bevrediging en eendragtigheid was, dat zij aan de gematigden van sinds lang vijandige partijen veel billijke redenen tot voldoening zou geven. De *Assemblée nationale* zegt het volgende: Hetgeen de Montalembert voor twee jaren voor de vrijheid vroeg, dat vraagt hij ook heden: een meer godsdienstig onderwijs voor de jeugd ..... Hij heeft niet gepoogd iets nieuws te zeggen; maar hij heeft de waarheid willen doen hooren, en uit die door hem zoo dikwijls gebruikte bron heeft hij, door zijn vernuft voorgelicht, nieuwe drangredenen voor de toepassing der verlangde vrijheid weten te putten.

— Het vertrek van Mgr. Dupont naar Italie wordt als een gunstig voorteeken beschouwd voor de aanstaande terugkomst van den Paus.

— De aanvragen die de prefecten doen om Broeders der christelijke scholen, zijn zoo veelvuldig, dat daaraan niet dan met moeite gevolg kan gegeven worden, ofschoon zeer veele jonge lieden zich dagelijks bij die orde aanmelden.

— De *Moniteur* spreekt stellig het berigt tegen, dat de generaal Changarnier vervangen zoude worden.

— Een gedeelte van het dorp Barrèges is door een sneeuw-val vernield. Men verzekert, dat het etablissement Burzun gedeeltelijk is medegesleept, met 15 andere woningen, waarvan geen spoor is terug gevonden.

— Uit Zwitserland verneemt men, dat de maarschalk Radetzky herhaaldelijk nota's zendt aan den bondsraad, om de wervingen voor rekening van Sardinie in het kanton Tessino te verhinderen. De bondsraad heeft een onderzoek ingesteld aangaande deze wervingen en doen antwoorden, dat er geene plaats hadden, evenmin als het vervaardigen van wapenen of het verspreiden van oproerige geschriften in Lombardije, hetgeen de maarschalk beweerde.

— Men leest in de *Gazette de Lyon:* Volgens het verhaal van een reiziger ligt de sneeuw overal zoo dik, dat men noch spoor, noch weg konde onderscheiden. Nu eens zakte er een wiel in de sloot, dan weder stuitte het tegen een boomstronk. Onderweg vond men een man liggen, in zijn mantel gewikkeld, hij was stijf bevrozen. Een paar honderd treden verder, lag een ander reiziger insgelijks levenloos. Op een uur afstands van Puij zag men eene vrouw onbewegelijk, ten halve lijve in de sneeuw gezakt, met gevouwen handen, in eene biddende houding. Het is te veronderstellen, dat zij hare krachten voelende bezwijken, was blijven stilstaan en hare ziel aan God heeft aanbevolen, en dat de dood haar in dien toestand heeft verrast.

— Tengevolge der verdeeldheid in het dep. du Gard is een socialistisch kandidaat tot vertegenwoordiger verkozen.

— Het voorstel van Monet om de plaatsen der leden in de vergadering door het lot te laten beslissen is door de commissie van het parlementair initiatief niet in overweging genomen.

MADRID, 13 Jan. Eergisteren was eene publicatie in omloop, welke eene soort van oproerige proclamatie bevatte, gerigt aan de senateurs en afgevaardigden van het koningrijk. In dit stuk, zonder handteekening, wordt het ministerie van verraad jegens de kroon en de staatsregeling beschuldigd, en aangespoord tot het in beschuldiging stellen van al de leden van het kabinet, en bepaaldelijk van den generaal Narvaez, president van den raad. Deze proclamatie, waarvan de verspreiders onbekend zijn, heeft geen den minsten indruk gemaakt.

— De kamer der gedeputeerden heeft gisteren de discussie voortgezet over het wets-ontwerp nopens de algemeene verantwoordelijkheid.

DUITSCHLAND.

KEULEN 20 Jan. Bij de gisteren plaats gehad hebbende verkiezing voor een lid van den stedelijken Raad, is de Domkapittelheer Broix met 510 van 854 stemmen verkozen.

— Men schrijft uit Hamburg dat de constitutie verworpen is. Het grootste deel der bevolking juicht daarover, want niemand was er mede ingenomen, zelfs de opsteller niet.

— Aan den grooten Raad van Waadt is volgens de *Baseler Ztg.* een ontwerp van wet voorgesteld van eene belasting op de inkomsten, welke opklimt van ½ tot 2½ per 1000.

BERLIJN 18 Jan. Onze hoop op eene gelukkige uitkomst der verschillen welke door de koninklijke boodschap van 7 Januarij in het leven zijn geroepen, is meer en meer aangegroeid door de opmerkelijke neiging tot zoodanigen uitslag, die zich in de kamers meer en meer begint te vertoonen.

— De commissie uit de Tweede Kamer, belast met het onderzoek der Koninklijke voorstellen, heeft gisteren avond eindelijk hare werkzaamheden voltooid en het daaromtrent door den heer Simon opgestelde rapport, aangenomen. De gezamentlijke ministers, met uitzondering van Graaf Brandenburg, woonden de zitting bij, doch hebben een diep stilzwijgen bewaard.

FRANKFORT 17 Jan. Heden namiddag is de Pruissische majoor Deesz tot nu toe commandant der stad, ontslagen, en de Oostenrijksche hoofdman v. Dobzowollnij in zijne plaats aan het hoofd der rijkstroepen gesteld.

— Men schrijft uit Triest 10 Jan. Gisteren is het fregat Venus na eene stormachtige vaart van 14 dagen van Gibraltar te Pirano ten anker gekomen. Sedert vele jaren herinnert men zich niet met een zeilvaartuig zoo snel die reis te hebben afgelegd.

BELGIE.

BRUSSEL, 20 Januarij. De Kamer der Vertegenwoordigers had eergisteren de discussie over het budget van oorlog voortgezet. Van den Berghe de Binckum en de Baillet Latour hebben voor het budget, de HH. Thiéfry, d'Elhougne, enz., daartegen gesproken. De minister van Binnenlandsche Zaken verklaarde dat de regering zich tegen elke vermindering van het budget verzette.

STADSNIEUWS.

WEERKUNDIGE WAARNEMING.

Stand des Thermometers op de hoogte van 14 Ned. el boven den beganen Grond.

1850.				Sch. Fabr.
Zaturdag 19 Jan.	's avonds	8 ure	17	graden.
Zondag 20 Jan.	's nachts laagste stand		12	"
	's morgens	8 ure	13	"
	's middags	12 "	14	"
	's namidd.	4 "	12	"
	's avonds	8 "	10	"
Maandag 21 Jan.	's nachts laagste stand		4	"
	's morgens	8 ure	4	"
	's middags	12 "	10	"
	's namidd.	4 "	10½	"

BURGERLIJKE STAND.

AMSTERDAM, 21 Januarij.

BEVALLEN (19 Jan.): D. F. Quien, geb. Eckstein, D.

OVERLEDEN (17 Jan.): J. van Gelder, geb. van Ruijven, 57 j.

HANDELSBERIGTEN.

(PER OVERLAND-MAIL).

Batavia 28 November.

INVOER. *Manufacturen.* De omzettingen waren gering, en de invloed der mislukte Rijst-oogst op Java doet zich meer en meer gevoelen; de meeste artikelen bedingen dien ten gevolge te Samarang en Sourabaija nog slechter prijzen dan te Batavia.

Maddapollam: door verminderde vraag flaauwer, tot noteering.

Callicots zonder verandering. Voor exportatie alleen bestaat eenige vraag naar Engelsch fabrikaat in Entrepot.

Shirting Bookfoold met groote voorraad moeilijk te plaatsen een partij van 36 à 38 inches is in vendutie gerealiseerd van *f* 5,— tot *f* 5,25.

Longcloth, zonder vraag.

Mignonetten: zijn merkelijk in prijs verminderd doordien de Factorij een belangrijke partij gezochte patronen heeft losgelaten à *f* 7,75.

Tiffachelassen: zijn op vendutie gerealiseerd à *f* 6,75.

Boeginesche Sarongs zijn losgelaten à *f* 15,— per corge, en voortdurend tot die prijs aangeboden.

Laken: door aanvoeren iets flaauwer.

Mule twist prijshoudend.

Metalen. De stemming is in het algemeen lusteloos; en bijzonder staafijzer door belangrijke aanvoeren moeilijk te plaatsen. Bladkoper volstrekt zonder vraag. IJzeren spijkers moeilijk voor het moment af te zetten doordien een paar aanvoeren op vendutie zijn verkocht.

Provisien en dranken Boter uit de hand volstrekt onverkoopbaar, doordien dagelijks nieuwe aanvoeren op vendutie worden gerealiseerd voor *f* 6,50 à *f* 7,—. Kaas niet aan de markt. Hammen moeilijk te plaatsen. Gezouten spek met weinig voorraad Alle overige soorten van provisien overvoerd.

Genever losgelaten voor *f* 7,75 en *f* 8,— in consumptie; terwijl 300 kelders op vendutie à *f* 7,— zijn verkocht. Rhijnwijn is gedaan op vendutie door geforceerde realisatie tegen *f* 6,50 het dozijn.

Diversen, Aardewerk en Glaswerk bij voortduring op ven-

dutie zonder reserve gerealiseerd; dit zelfde geldt van Verwwaren, waarvan weder hoogst aanzienlijke aanvoeren hebben plaats gehad, die wanneer ze niet binnen 2 of 3 maanden uit de hand zijn te plaatsen mede in vendutie moeten worden opgeruimd.

UITVOER. — *Arak* met veel vraag voor Zweden en Hamburg en tot ƒ 65 momenteel moeijelijk te verkrijgen.

Cassia Lignea, hiervan zijn 200 kisten aan de markt, welke worden aangeboden à ƒ 24, doch zonder nemers; doordien men weet dat belangrijke partijen, direct uit China naar Europa zijn afgezonden, en bevreesd is voor overvoer der Europesche markten.

Cassia Vera; de jongste aanvoeren van Padang zijn geplaatst à ƒ 14,50.

Huiden met verminderde vraag.

Koffij, na de jongste Mailberigten is van dit artikel eigentlijk geen prijs te noemen; er is noch te Batavia, noch te Samarang, noch te Sourabaija disponibele voorraad van eenig belang. 2000 pikols Solo te Sourabaija en 1000 pikols Java te Samarang liggende worden door den houder te Batavia voor ƒ 26 aangeboden. Voor Pamancekan is zoo men wil zelfs ƒ 27 gevraagd; omzettingen zijn echter niet bekend. Alleen is de nog voorhanden zijnde Padang Koffij, die echter van superieure kwaliteit was, weggekocht voor Amerika en Frankrijk à ƒ 25. Tot deze willigte draagt mede bij, dat onder den nieuwen gouverneur van Sumatra's westkust de gewone Novemberveiling te Padang niet heeft plaats gehad, men vreest derhalve, aldaar een verandering van zaken, en het onttrekken der Padang Koffij aan den partikulieren handel. Voor aankomst der landmail zijn te Samarang voor ordinaire Solo ƒ 20 en voor ordinaire Java ƒ 20,50 besteed, de partij bestond te zamen uit 3000 pikols, was van inferieure kwaliteit en is gekocht voor Amerika; 6000 pikols West-Indische bereiding fraaije kwaliteit zijn voor Frankrijk gekocht à ƒ 23. Er zijn van de beide bijplaatsen nog geen omzettingen na de Mail bekend.

Indigo. Ook dit artikel is met levendige vraag voor Frankrijk; reeds voor het arrivement der Mail werd de voorraad te Samarang opgeruimd van ƒ 2,70 tot ƒ 2,75; na de Mail zijn nog geen transacties bekend. Cochenille is aangeboden à ƒ 3, doch zonder koopers. Volgens officieele opgaven hebben de uitbarstingen van de Merapi in de residentie Kadoe veel schade, toegebragt aan de Indigo cultuur; bovendien is de oogst van 330 Bouws Tabak verloren en zijn bijna één millioen Koffiboonen vernield.

Peper (zwarte) alle voorraad is opgeruimd door orders uit Duitschland van ƒ 10,25 tot ƒ 10,50; de Gouvernements veiling te Benkoelen heeft nog geen plaats gevonden, algemeen verwacht men daarna eene daling van ƒ 1 per pikol.

Rijst. 400 koyang Tiedemans Rijst zijn gedaan à ƒ 165 met zakken, ordinaire Java wordt voortdurend gehouden op ƒ 120 à ƒ 125, doch zonder nemers, dan alleen voor Rederij rekening van enkelde Hollandsche Schepen; de orders op dit artikel voor Europesche rekening zijn over het algemeen belangrijk lager; ook is de verhouding onevenredig met prima kwaliteit Tafel Rijst, die thans weder met de zakken à ƒ 160 is te bekomen, stelt men nu de waarde der zakken op ƒ 13, dan is het verschil tusschen ordinaire Java en eerste soort Tafel Rijst, slechts ƒ 22 à ƒ 27.

Suiker. Te Sourabaija zijn geene omzettingen bekend. De voorraad was gering en werd gehouden op ƒ 13,75 voor N°. 16 met verschil van 50 cents per nummer per aankomst der Mail.

Te Samarang zijn voor 't arrivement der Mail gedaan à ƒ 13 voor N°. 14, ƒ 13,25 voor N°. 15, ƒ 13,75 N°. 16 en ƒ 14,50 N°. 18; een partij van 5 à 6000 pikol No. 16 à 18 werd aangeboden à ƒ 13,75 en ƒ 14,75; tot dien prijs werd voor de halve partij de gevorderde prijs toegestaan, doch de houder wilde niet anders dan de partij in zijn geheel van de hand zetten; gebrek aan scheepsruimte verhinderde de kooper hiertoe over te gaan. Na het bekend worden der Mail berigten, is genoemde partij onmiddellijk 50 cents hooger verkocht.

Te Batavia werd voor 't arrivement der Mail een partij van 7000 pikols Chinesche Jacatra Suiker gedaan à ƒ 12,75 zijnde No. 12; voor 3000 pikols werd na 't bekend worden van dien koop ƒ 13,— vruchteloos geboden. Na 't arrivement der Landmail zijn de prijzen belangrijk gemonteerd, door belangrijke orders uit Duitschland. Zoo men wil zou er door een der voornaamste Duitsche bankiers hier ter plaats een speculatie order op een groote schaal op dit artikel zijn ingekomen; dit maakt de houders vast, bovendien is de voorraad uiterst gering. Voor Stoom-Suiker te Soerabaija te leveren is vruchteloos ƒ 14,— voor No. 16 geboden. Voor No. 16 te leveren te Batavia in December of Januarij werd vergeefsch ƒ 15,— geboden. 3000 pikols No. 12—14 te leveren te Samarang werden hier afgedaan van ƒ 12,75 tot ƒ 13,75. Zoo ver bekend is, bestaat de geheele disponibele voorraad Suiker op dit oogenblik in:

10000 pikols te Batavia. — 1000 pikols te Samarang. — en 4000 pikols te Sourabaija.

zoo niet reeds 3000 pikols te Batavia en 1000 te Sourabaija koopers hebben gevonden.

De schepen in lading zijn o. a.: het Nederlandsch schip Dyonisia Catharina naar Amsterdam; terwijl het Nederlandsch schip Borneo van Samarang wordt verwacht om op te vullen voor Rotterdam.

Wisselkoers zonder verandering, partikulier papier niet voorhanden, en Gouvernements papier, steeds aan te vragen voor den 15den van ieder maand wordt meestal eerst afgegeven na 't vertrek der Landmail, zoo dat Wissels welke worden aangevraagd op 16 November, eerst kunnen worden verzonden per Landmail van ultimo Januarij.

AMSTERDAM, 21 Januarij.

GRAANMARKT.

Op 9 vaten Olie in Sept. en Oct. 61 £vl. *Raapolie* op 6/w. ƒ 46; Vliegend 45; primo Mei ek. ƒ 42¾, 3; Sept. en Oct. ƒ 36¾. *Lijnolie* op 6/w. ƒ 32; Vliegend ƒ 31 *Hennepolie* op 6/w. ƒ 38½.

LEIDEN, 19 Jan. Boter ƒ 26 tot 29, pr. vierde; Oude Witte Tarwe ƒ 8,00 tot ƒ 8,50, pr. Mud; Nieuwe Tarwe ƒ 7,50 tot 8,00, pr. idem; Oude Rogge ƒ 5,00 tot 5,20, pr. idem; Nieuwe Rogge ƒ 4,70 tot ƒ 5,00, pr. idem; Garst ƒ 3,50 tot 3,80, pr. idem; Haver ƒ 2,70 tot 3,00, pr. idem; Paardenboonen ƒ 4,20 tot ƒ 4,50, pr. id.; Duivenboonen ƒ 4,70 tot ƒ 5,00, pr. idem.

PRIJS-COURANT DER EFFECTEN.

Fonds	Rente		19 JAN. 4½ u. gebl.	21 JAN. 4¼ u.			gebl
Nederl., Werkel. sch. à 2½ pCt.			55 3/16	55 5/16	•	53⅝	55 3/16
Dito Dito	3	•	64 1/16	64 7/16	•	64½	64 7/16
Dito Dito	4	•	84⅛	84⅜	•		
Dito Obligatien O. I.	4	•		83¾	•		
Amortis. Syndic.	3½	•			•		
Handel-Maatschappij	4½	•			•		
Aand. Rijn-Spoorweg	•	•		88	•		
Aand. Holl. S. M.		•			•		
Obligatien	•	•			•		
BELGIË, Obligatien 1844	•	•			•		
Cert. bij de Belg. Bank	2½	•		47⅜	•		
Dito bij Rotsch. en Volksv.	•	•	47 13/16	47⅞	•	47 15/16	47 13/16
SPANJE bij *Ardoin* £ 85	5	•	12⅝	12¾	•	12 13/16	
Dito Dito • 310	•	•	12 15/16	12⅞	•	12 15/16	
Dito Outep. Stukken	•	•	12 7/16	12½	•	12⅜	
Dito	3	•		37⅜	•		
Dito Binnenl. 2400 P.	•	•	29⅜	29¼	•	29 5/16	29⅜
Coup. *Ardoins*		•	9	8⅝	•	8 7/16	
Passive		•	3 13/16		•		
Fransche Uitgest.		•			•		
PORTUGAL te Londen 5 pCt. nu 4		•	35¼	35⅝	•	36	36
Dito Dito	•	•	36⅝	36⅞	•	37½	37 7/16
RUSL. bij *Hope* 1798 en 1816	5	•	104½	104¼	•		
Dito Dito 1828 en 1829	•	•		104⅛	•	104⅛	
Cert. bij d°. 1831 en 1833	•	•	93½		•		
Dito bij *Hope*	4	•	83¼	83⅛	•		
Dito bij *Stieglitz en C°.*	•	•	84	83¾	•	84	
Cert. te Hamburg	5	•			•		
Inschrijving in Assignat.	6	•			•		
Cert. van dito	•	•		65⅜	•	66	
POLEN, Aand. à fl. 300	4	•		141½	•		
Dito met Lot • 300		•			•		
AMERIKA, Bank-Actiën	•	•			•		
FRANKRIJK, Obligatien	3	•	53 15/16	54 1/16	•	54 5/16	54 1/16
PRUISSEN, Aand. met Lot. R. 50	ƒ				•		
OOSTENRIJK, Metalliek	5	pCt.	82	82	•	82¼	
Dito	2½	•			•		
Dito Nieuwe	5	•	87	83½	•		
Ween. Bank bij *Goll en C.*	•	•			•		
Dito	4	•			•		
Aand. met Loting fl. 500	•	ƒ		965	•		
Nieuwe dito • 250	•	•			•		
NAPELS, Cert. *Lam. en Bouwer* 5 pCt.					•		
BRAZILIË te Londen 1824	5	•			•		
Dito Leening 1843	5	•			•		
PERU	4	•	65¼	67	•	68	68
MEXICO	5	•	28½	28 15/16	•	29	
GRIEKENLAND	5	•			•		
VENEZUELA 6 pCt. nu	2¼	•	29½	30	•	30¼	30¼
NEW GRENADA 6 pCt. nu	1¼	•	17½	17½	•	17⅝	17⅝
ECUADOR		•		3⅛	•		
Coup. Ecuador		ƒ			•		
• Grieken		•		5⅝	•		

Uitgestelde Peruanen 23⅛, ⅞

Holl. fondsen bij weinig handel goed prijshoudend. Belg. en Fransche mede zeer vast. In Portugesche was veel affaires en waren ruim ⅝ pCt. beter. In Spaansche was weinig handel, doch waren 3 pCt. Binnenl. meer aangeboden en iets lager. Oostenrijksche iets beter en Russische zeer vast. In Peruanen blijft steeds de vraag en kooplust voortduren en waren wederom ¼ pCt. hooger. Uitgestelde insgelijks zeer gewild. Venezuela's mede ruim ¼ pCt. beter en Grenada's en Mexicanen prijshoudend

Laat beurs bleven Peruanen en Uitgestelde zeer gezocht en aanzienlijk hooger dan gisteren.

Koers van het Geld: Beleening 2½ pc., Prolongatie 2½. ¼ pc., Disconto 2½ pCt.

Wisselkoers.

2/m. Parijs 55¾; Zigt Parijs 56½; 2/m. Londen 11,97½; Zigt Londen 12,02½; 2/m. Hamburg 34 13/16; Zigt Hamburg 35; 3/m. Lissabon 42; 3/m. Porto 42; 2/m. Petersburg 1,86.

BUITENLANDSCHE BEURZEN.

ANTWERPEN, 19 Jan. Belg. leen. 2½ pc. 50½, 5 pc. 97¼; 4½ pc. 90¼; Spanje Ard. 5 pc. 12⅞; Binnenl. 3 pc. 29—; Coupons —; Rom. Leening 80¼.

PARIJS, 18 Jan. Fr. 3 pc. 57,45; 4 pc. —,—; 5 pc. 93,95; 5 pc. N. —,—; Schatk. 5,—; Bank-Act. 2370,—; Belg. 1840, 5 pc. 99; 1842, 5 pc. 98¼; 4½ pc. 91⅛; 2½ pc. —; Nap 5 pc. 92,50; Spanje 3 pc. Binnenl. 28⅞; 3 pc. Buitenl. —; 5 pc. Act. Rente 24½; Piem. Leen. 1834 970,—; 1849 960; Rom. leen. 86⅝.

MADRID, 12 Jan. Act. Sch. 3 pc. 28 15/16; id. 5 pc. 12 5/16, Uitgest. Sch. 3 15/16; Coupons 7½.

BERLIJN, 19 Jan. Schuldbr. 3½ pc. 88¼; Loten 106¼; Rusl. bij Stiegl. 4 pc. —; Pools. 4 pc. —; Loten fl. 200, —; id. fl. 300, —; id. fl. 500, —.

FRANKFORT, 17 Jan. Met. 5 pc. 86; 4 pc. 68¼; 2½ pc. 45⅝; Bank-Actien 1268; Darmst. Lot. fl. 50, 73¼; id. fl. 25, 28¾; Badensche Lot. fl. 50, 54¾; id. fl. 35, 32⅝; Nassaus. 25½; Holl. 2½ pc. 55⅜; W. S. 4 pc. 85½; Sijndic 3½ pc. 85½.

SCHEEPSTIJDINGEN.

BINNENGEKOMEN.

BATAVIA, 30 Oct. Esink, Anjer, Amst. — 8 Nov. van Duin, Philips van Marnix, en Welger, Christophorus Columbus, beide Amst.; Andriessen, Stad Schiedam, van Delft, K. N. Yachtclub, en Kaleshoek, Maasstroom, alle 3 Rott. — 16 Nov. Verbeek, drie Maria's China. — 19 Nov. Wriburg, Mathilda, Kerkhoven, Doggersbank, van der Plas, Jan P. Koen, en Arenspoot, Dionysia Cath., alle 4 Amst.; Bunnemeijer, Nagasaki, Rott.; van Boven, Minerva, Middelburg. — 20 Nov. van der Erve, Albrecht Beijling, Schiedam. — 21 Nov. van der Linden, Adm. Piet Hein, Amst.; Leserheant, Jules Cezar, Havre. — 22 Nov. Dekker, van Galen, New-York. — 24 Nov. Goedkoop, Prins Hendrik, en Borchers, Lewe van Nijestein, beide Amst. — 25 Nov. Veenstra, Elisabeth Antonia, Amst.; van Delft, Johannes Marinus, Manilla.

STRAAT SUNDA, 1 Nov. Dekker, Holland, v. Batavia n. Amst. — 5 Nov. Blok, 's Gravenhage, v. Batavia n. Rott. — 9 Nov. van Meest, Graaf van Hogendorp, v. Batavia n. Rott. — 10 Nov. Kaleshoek, Erfprinses van Oranje, v. Batavia n. Rott. — 19 Nov. Visman, Lucipara's, v. Batavia n. Amst.

MARSEILLE, 14 Jan. Fokkes, Cornelis, Amst.

UITGEZEILD.

BATAVIA, 1 Nov. Van Wijk, Pollux, Amst. — 2 Nov. Garnot, Paquebot de la Garonne, Manilla. — 4 Nov. Jonker, Maria Elisabeth, Rott., is den 5 Nov. Straat Sunda gepasseerd. — 6 Nov. Ulrich, President Ram, en Hoffman, Nieuw Lekkerland, beide Rott.; dezelve zijn 9 Nov. Straat Sunda gepasseerd. — 10 Nov. Pot, Dankbaarheid aan de N. H. M.; Rott., is 11 Nov. Straat Sunda gepasseerd. — 11 Nov. Timmermans, de Maas, Rott. is 12 Nov. Straat Sunda gepasseerd. — 16 Nov. Deslandes, Royal Sovereig, Londen. — 21 Nov. Verbeek, drie Maria's Rott. — 22 Nov. Wennerholm, Swartvick, Gothenburg. — 23 Nov. van Oosteroom, Theodora en Sara, Amst. — 27 Nov. Chevalier, Juno, Amst.

SAMARANG, 26 Oct. Gortmans, Catharina Maria Joanna.

MARSEILLE, 14 Jan. Jonker, Saramacca, New-York.

RIVIER-VAART.

AMSTERDAM, 19 Januarij in lading naar:

Keulen.	Joh. Itschert', Frederica.
"	G. J. Breinck, Kolln N°. 21.
Maintz.	J. Leijdekker, Maintz No. 2.
Manheim.	P. M. Itschert, Fortuna.
Frankfort	J. Itschert, Frankfort No. 2.
Straatsburg	J. Arnheiter " " 8.

Rijnhoogte ARNHEM 19 Jan. 1 el 70 duim.
KEULEN 19 " 4 voet 11 "

AANBESTEDINGEN.

Zaturdag, 26 Januarij. Ten huize van J. Lula, onder Medwelda, aan den grindweg naar Winschoten: De vernieuwing van het bovendste gedeelte der sluis van Ennemaborg en het maken van een paar nieuwe sluisdeuren, met bijlevering van alle materialen.

Woensdag, 30 Januarij. In het logement *de Spaansche Vloot*, te 's Gravezande, ten 12 ure: Het vergrooten van het Kerkgebouw derzelve gemeente, benevens het bouwen van eene Consistorie-Kamer aan hetzelve, met de leverantie der materialen.

Donderdag, 31 Januarij. In het bureau der directie van de Aken-Maastrichtsche Spoorweg, te Maastricht: Van aard- en kunstwerken in het eerste gedeelte van het vierde perceel. (Bij inschrijving).

ADVERTENTIEN.

(41) Heden overleed alhier, na voorzien te zijn geweest van de laatste H. H. Sacramenten, in den ouderdom van 41 jaren, de zeer Eerwaarde en Hooggeleerde Heer MARIANUS VERHOEVEN, Protonotarius Apostolicus en Professor aan de R. K. Universiteit te Leuven.
's HAGE, 18 Januarij 1850.

Te Amsterdam bij C. L. VAN LANGENHUYSEN, Drukker en Uitgever.